

Mia Mäkipää

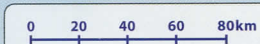
IRLAND

Republic of Ireland Éire

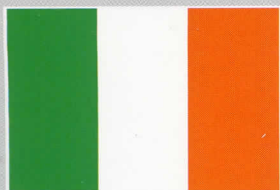
Innehåll

Karta över Irland	4
Förord	5
Allmänt	7
Geografi	9
Ekonomi	12
Historia i korthet	13
Legender	14
Politik	15
Det irländska köket	16
Sport	17
Musik och dans	18
Litteratur	20
Högtidsdagar	22
Iriska språket	23
Festivaler	24
Dublin	26
Andra städer	28
Historia i årtal	30

ATLANTISKA
OCEANEN

IRLAND4

IRLAND

Republic of Ireland Éire

Yta: 70 280 km²

Folkmängd: ca 4,6 miljoner

Huvudstad: Dublin

HELLO! DIA DUIT!*

* God dag! på engelska och iriska

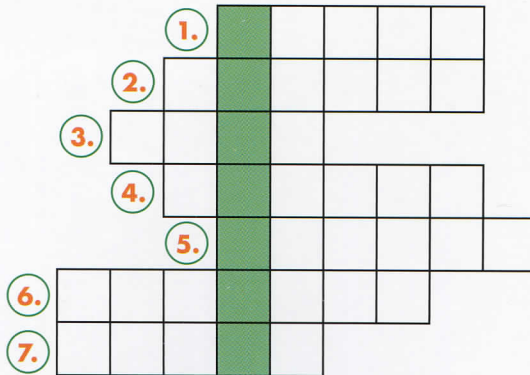
Irland är ett litet och fascinerande land med ungefär fyra och en halv miljoner invånare. På grund av att folk under århundraden har emigrerat från Irland så har till exempel många kända personer i USA irländska rötter. Staten Irland ligger på en regnig och vindpinad ö som har en mycket omväxlande natur med klippiga kuster, myrar, hedar och sjölandskap. På Irland finns fascinerande slott, kloster och herrgårdar och inte minst spännande myter och folksagor.

Huvudstaden Dublin sjuder av liv, skratt och musik. Landet är också känt för sina begåvade författare, sin livliga dansmusik och sina framgångsrika musiker. Irland har en ung och välutbildad befolkning och de glada irländarna älskar fartfyllda sporter, festivaler och att ha kul!

Men först ska vi ta reda på hur mycket du redan vet om Irland! Om du svarat rätt på alla frågor bildas på den lodräta raden namnet på en irländsk sport.

1. Vilket instrument är en av Irlands symboler?
2. Vad heter Irlands huvudstad?
3. Vad heter Irlands näst största stad?
4. Vilken växt bringar lycka om man hittar en fyrbladig sådan?
5. Engelska är det ena officiella språket på Irland, men vilket är det andra?
6. Vad heter Irlands längsta flod?
7. Vilket ord använder irländarna när de menar en sjö?

Svar:

1. Harpa, 2. Dublin, 3. Cork, 4. Klöver, 5. Iriska, 6. Shannon, 7. Lough

Allmänt

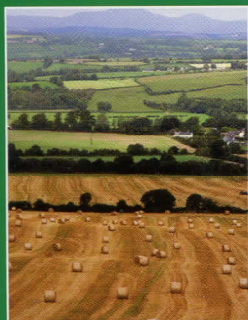
Staten **Irland** (på engelska Ireland, på iriska Éire) ligger på ön Irland. **Nord-irland** omfattar ungefär en sjättedel av ön Irlands yta. Nordirland tillhör inte staten Irland utan är en del av Storbritannien. Irland ligger väster om Storbritannien, och mellan de två länderna ligger **Irländska sjön**.

Irland har cirka 4,6 miljoner invånare. Under 2000-talet ökade immigrationen och antalet invånare steg markant tack vare immigranter från främst Östeuropa. Irlands huvudstad är **Dublin**, och hela 40 procent av landets befolkning bor inom en radie av 100 kilometer från staden. Fyra miljoner turister kommer varje år till ön för att titta på historiska monument, intressanta kloster, förtjusande herrgårdar och den vackra naturen.

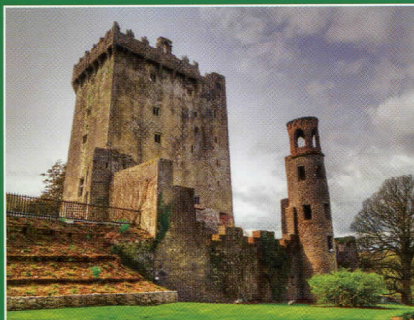
Irland är medlem i Europeiska unionen sedan år 1973, och landets valuta är **euro**. Nästan 90 procent av irländarna är **katoliker**, och jämfört med andra européer är irländarna flitiga kyrkobesökare.

De flesta av irländarna talar engelska som är det ena officiella språket i landet. Det andra är Irlands nationalspråk **iriska** som är ett keltiskt språk. Iriskan är en viktig del av det irländska kulturarvet och 40 % av befolkningen kan tala iriska.

De gladlynta irländarna har en bitsk men godhjärtad humor, och de småretas gärna med finurliga frågor som de avrundar med ett rungande skratt. Irländarna tycker om att roa sig och är alltid redo för en pratstund på puben eller på gatan, och särskilt

▲ Ett irländskt landskap.

▲ Ruinslottet Blarney Castle från 1400-talet.

▲ Hamnen i Galway.

huvudstadens hjärta ljuder alltid av glada röster, skratt och sång.

Irländare i världen

Hungersnöd och oroligheter har under århundradenas lopp tvingat tiotals miljoner irländare att emigrera. Enligt vissa beräkningar skulle så många som 80 miljoner människor ha irländska rötter. De flesta gav sig av till Storbritannien, Kanada, Australien, Mexiko och USA.

Var tionde medborgare i USA antas ha delvis irländskt ursprung. Några kända personer med irisk bakgrund är **Walt Disney**, dokumentärfilmaren **Michael Moore**, USA:s förre president **John F. Kennedy** och den avlidne sångaren **Kurt Cobain**. Skådespelarna **Colin Farrel** och **Jonathan Rhys-Meyers** är irländare, och andra med irisk bakgrund är **Lindsay Lohan**, **Dakota Fanning**, **Ben Stiller**, **Ben Affleck**, **Brittany Murphy**, **Tom Cruise**...

FLAGGAN OCH NATIONALSÅNGEN

Irland fick sin trefärgade flagga av fransmännen redan år 1848, men den började användas som nationsflagga först under självständighetskriget år 1919. Flaggens gröna fält symboliserar de katolska nationalisterna medan det orange fältet symboliserar de protestantiska unionisterna som vill bevara Nordirland som en del av Storbritannien. Det vita fältet symboliserar fred mellan dessa två grupper, någonting som man tyvärr ännu inte helt har lyckats med. Flaggan fick officiell status år 1937 då Irlands författning togs i bruk.

År 1907 komponerade **Petrick Heeney** och **Peadar Kearney** Irlands nationalsång *The Soldier's Song* (*Amhran nh bhFiann*). Kerney skrev också den engelskspråkiga texten. Stycket publicerades för första gången i tidningen *Irish Freedom* år 1912, fem år efter att det skapades. Musikstycket blev allmänt känt under självständighetskriget och valdes till officiell nationalsång år 1926. Stycket översattes till iriska av **Liam Ó Rinn** och man föredrar ofta den iriska versionen trots att originalet är på engelska.

Geografi

Irland är Europas tredje största ö. Staten Irlands areal är 70 280 km², vilket är ungefär fem sjättedelar av hela öns yta. Staten Irland är uppdelad i fyra provinser som före normandernas invasion på 1100-talet var egna kungadömen. Provinserna är **Leinster** i öst, **Connacht** i väst, **Ulster** i norr och **Munster** i söder. Sex av Ulsters nio grevskap utgör tillsammans Nordirland och tillhör alltså Storbritannien. Provinserna är historiskt och kulturellt sett viktiga, men indelningen har inte längre någon administrativ betydelse.

Den irländska naturen är väldigt omväxlande. Jordmånen är för det mesta stenig, och på de centrala

slätterna finns kullar och låga berg. I väster finns skrovliga klippor och bergsryggar. Irland har många sjöar, och mellan kullarna flyter floder.

Klimat

Irland har ett maritimt klimat och det regnar under hela året. Mellan de ofta plötsliga regnskurarna kan man beundra hedarnas och kullarnas "40 nyanser av grönt" som har gett Irland smeknamnet **Smaragdön**. Det är också vanligt med dimma och blåst. Störst behov av regnkläder har man på västkusten för där regnar det nästan 300 dagar om året! Somrarna är

◀ De lodräta 208 meter höga Moher-klipporna vid Galwaybukten.

svåla (medeltemperaturen i juli är ca 15°C) och vintarna milda (medeltemperaturen i januari är ca 5°C).

Vattendrag

Irlandska sjön avskiljer Irland från Storbritannien. **Sankt Georgskanalen** mellan Irland och Wales och **Nordkanalen** mellan Nordirland och Skottland förbinder Irlandska sjön med **Atlanten**. Sankt Georgskanalen förbinder också Irlandska sjön med **Keltiska havet**.

Det finns hundratals vackra floder på Irland. Den längsta är den 386 kilometer långa **Shannon**. I en krök av floden **Boyne** ligger **Brú na Bóinne**, en fyndplats från sten- och järnåldern som är med på Unescos världsarvslista. De som gillar att fiska föredrar floden **Blackwater** i Cork, men de som bara är ute efter att fånga lax beger sig till floden **Slaney**. Sjöarna är viktiga för Irland. De förser ön med rent vatten, de skapar arbetstillfällen och de ger rekreation. **Lough** är irländarnas ord för sjö. Irlands största sjö heter **Lough Corrib**. **Lough Derg** är Shannon-flodens största sjö, den är ett populärt turistmål där man kan fiska, åka båt, segla eller windsurfa.

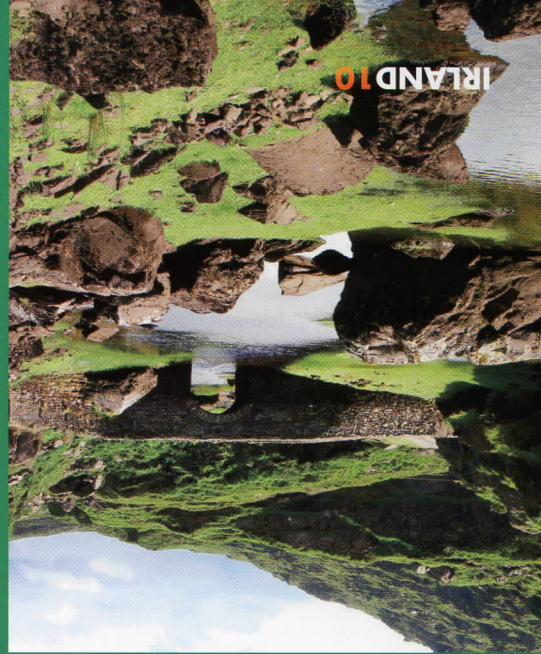
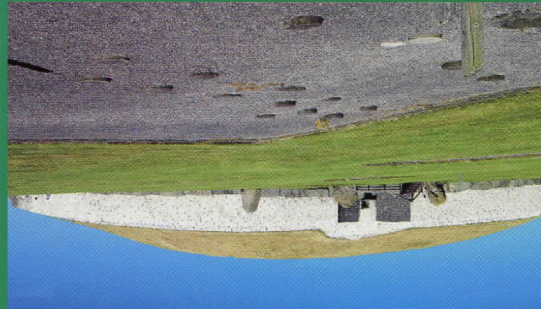
▼ En fårsköck bland bergen i Connemara.

▼ Grevskapet Kerry ligger i provinsen Munster på södra Irland.

▼ Newgrange är en mer än 5 000 år gammal grav i Brú na Bóinne.
▲ Dunloe-passet i grevskapet Kerry.

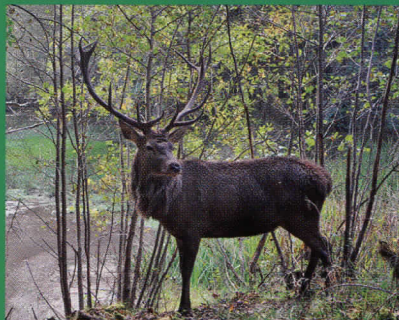

▼ I staden Limerick vid Shannon-floden ligger King John's Castle från 1200-talet.

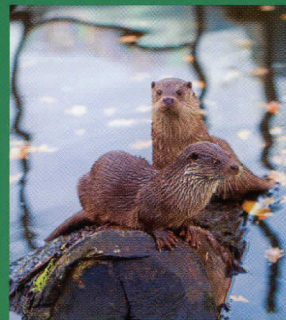

▲ Lugnaquilla (925 m) är Wicklowbergens högsta punkt och ett av de högsta bergen på Irland.

▲ En kronhjort med ståtliga horn.

▲ Uttrar.

Shannon-flodens näst största sjö är **Lough Ree**, och den tredje största heter **Lough Allen**.

Djurliv

I den irländska naturen finns bland annat **mård, ekorre, bäver, utter, kronhjort** och **kanin**. Irland har gott om våtmarker som ger många fågelarter föda och möjlighet att föröka sig. **Änder** och **gäss** är särskilt vanliga.

Lantbruk och skogsavverkning har tvingat bort många djur från sina naturliga habitat, men under de senaste decennierna har man startat många naturskyddsprojekt, bland annat odlar man nya skogar.

I Irlands sjöar och floder finns **lax, öring, röding, gädda** och **ål**. Utanför kusten simmar **delfiner** och på stränderna kan man ibland se **sälar**.

Irländarna har ofta husdjur som katter, hundar och boskap. Den mest kända hästrasen är **irländsk cob** (Irish cob), en kortbent, rätt kraftig ras som för länge sedan användes av kringresande som ridhästar och för att dra husvagnarna som de bodde i. Tack vare sitt trevliga utseende har den blivit populär även i andra länder, även i Skandinavien. Irländsk cob är en ganska liten, ofta skäckig (brokig) häst som brukar vara mycket omtyckt av barn.

◀ En irländsk cob.

▲ Läkemedelsindustrin är en av Irlands viktigaste industrigrenar.

▲ En traktor som samlar upp torv, Irlands basbränsle.

EKONOMI

I början av 1900-talet var Irland fortfarande ett av Europeiska unionens fattigaste länder. Politiska åtgärder, infrastrukturen och stöd från EU ledde till en kraftig ökning i den ekonomiska tillväxten, och på 2000-talet var Irland på väg att bli ett av Europas rikaste länder. Den ekonomiska tillväxten under åren 1995–2007 gav Irland smeknamnet *den keltiska tigern*. Ökade bostadspriser och en ökande ekonomisk ojämlikhet ledde till ekonomiska svårigheter som den irländska staten nu försöker klara av med hjälp av de andra EU-länderna.

Irland har en modern ekonomi som är beroende av utrikeshandeln.

De viktigaste branscherna är elektronik- och läkemedelsindustrin, byggindustrin, finanstjänster och turism. Irländska exportartiklar är maskiner och datorer, kemikalier och läkemedel, djur och djurtillbehör. Den unga men välutbildade arbetskraften på Irland har lockat dit många utländska företag, särskilt inom mjukvaru- och andra it-branscher, samt teletjänster för storföretag.

Torv är Irlands basbränsle. Torven täcker mer än tio procent av landets energibehov. På Irland finns dessutom råolja, koppar, dolomit, kalksten, gips, silver och baryt. Gruvindustrin samt fiske- och skogsindustrin är branscher som bygger på naturresurser.

▲ Poul nabrone Dolmen är en mer än 5 000 år gammal gravkammare i grevskapet Clare.

▲ Gallarus oratorium (bönekapell) på halvön Dingle.

▲ En gammal klosterruin i Adare.

Historia i korthet

Det iriska språket uppstod år 400 före Kristus när kelterna kom till Irland. Femtio år senare delades Irland upp i fem provinser. Irländarnas omvändelse till kristendomen började med att Sankt Patrick kom till Irland omkring år 432. På 700-talet kom vikingarna, och en lång tid av stridigheter mellan vikingar och irländare tog sin början.

År 1171 blev **Henrik II av England** Irlands första kung och landet hamnade under den engelska kronan. Under de kommande århundradena blev Irland skådeplatsen för krig, plundring och kaos. På 1600-talet uppmuntrades nybyggare från England och Skottland att bosätta sig på Irland, och många irländare fick sina odlingsmarker konfiskerade. Först år 1782 blev Irland i viss mån självständigt när det irländska parlamentet fick nästan samma ställning som det engelska, men det förbättrade inte befolkningens situation i någon högre grad. Ett uppror år 1798 slogs ned av engelsmännen, och 1801 upplöstes det irländska parlamentet och öarna slogs samman i **Förenade kungariket Storbritannien och Irland**.

Åren 1845–1851 drabbades Irland av potatispest. Befolkningen minskade från 8 miljoner till 6,6 miljoner på grund av att folk dog av svält och sjukdomar eller emigrerade. Många utvand-

rade till USA i jakt på ett drägligare liv, och en stor del av USA:s befolkning av idag har irländska rötter. Pesten var också nära att utrota det iriska språket eftersom nöden var som störst i de områden där man talade iriska till vardags.

År 1916 reste sig irländska republikaner som ville ha självständighet i **påskupproret** som dock slogs ned av engelsmännen. 1919 bröt ett **självständighetskrig** mot Storbritannien ut som avslutades med ett fredsfördrag år 1922. Irland blev en **fristat**, men redan året därpå blossade ett **inbördeskrig** upp mellan anhängare och motståndare till fredsfördraget. Kriget slutade år 1923 och Irland blev ett strängt katolskt land. Under andra världskriget höll sig Irland neutralt, och landet förklarade sig **självständigt år 1949** och lämnade Brittiska samväldet.

År 1973 anslöt sig Irland till Europeiska unionen. Landets ekonomi utvecklades i rasande takt, men vid sidan av framgångarna hade man problem med illegala invandrare och terrordåd på Nordirland. I början av 2000-talet började Irlands ekonomiska problem att uppstå, och landet hamnade i en ekonomisk kris.

Legender

Det finns många mytiska varelser i den irländska folktron. **Banshee** är en av de mer skräckinjagande. En banshee förebådade död och kunde visa sig som en gamling klädd i trasor eller som en ung vacker kvinna. Om någon såg en banshee började den skrika och gråta, och alla som hörde bansheens hemska skrin föll ner död.

En **fe** i den irländska mytologin är en vacker, stark och oemotståndlig varelse som älskar att sprida olycka och förödelse bland människorna. Feerna fick barn som såg egendomliga ut och som de bytte ut mot människobarn. Människorna fick istället en bortbyting som bara visade glädje vid olyckor och sorg.

Den röd- eller grönlädde, småväxte och knipslige **leprechaun** är nog den mest kände och roligaste figuren i folksägner. När de inte ställer till otyg tillverkar och reparerar leprechaunerna skor och samlar guldmynt som de sparar i en guldgryta vid regnbågens slut. Om man lyckas fånga en leprechaun är han tvungen att uppfylla tre önskningar åt den som fångar honom!

I den irländska folktron finns också många sägner som handlar om kristna helgon. I legenderna förjagar helgonen monster, botar sjuka och föder hungriga. **Sankt Patrick** är det mest kända irländska helgonet. Enligt legenden såldes han som slav till Irland på 400-talet men lyckades fly till Frankrike där han blev prästvigd. Under sin vistelse i Frankrike blev Sankt Patrick övertygad om att hans uppgift var att omvända irländarna till kristendomen, så han återvände till Irland och grun-

dade ett kyrkligt centrum. Legenden påstår också att Sankt Patrick fördrev alla ormar från Irland genom att ringa i kyrkklockorna. Förmodligen handlar det om en symbolik för att hedendomen upphörde, men å andra sidan finns det fortfarande inga ormar på Irland...

Sankt Patrick är också hjälten i en känd sägen som handlar om sjöguden **Lir**. Enligt sägnen hade Lir en fru och tre barn, och när hans fru dog gifte han sig med hennes syster. Systemen ville bli av med barnen och förvandlade dem till svanar. Förtrollningen skulle upphävas först när barnen för första gången hörde kyrkklockor ringa. Barnen simmade omkring som svanar i hundratals år ända tills Sankt Patrick räddade dem genom att ringa i kyrkklockorna.

Enligt den irländska mytologin var **Dadga** en hög präst med en stor och vacker **harpa**. Under ett krig stals harpan. Dadga följde efter soldaterna som stal den, hittade den och ropade: "Kom till mig, harpa!". Harpan började spela Tårarnas musik, och soldaterna började gråta. Sedan spelade harpan Mirths musik, som fick soldaterna att skratta. Till sist spelade harpan Sömnens musik, vilket fick soldaterna att somna. Då kunde Dadga fly med sin magiska harpa. Idag är harpan Irlands nationalinstrument, den pryder bland annat presidentflaggan och det irländska en-euromyntet.

Treklövern har haft många betydelser under historiens gång. De gamla druiderna trodde att den var en helig växt som skyddade mot krig. Även kelterna ansåg att den var helig. De tidiga kristna såg treklövern som en symbol för Den Heliga Treenigheten, och på 1800-talet var treklövern en symbol för uppror. Numera är treklövern en officiell symbol för den irländska regeringen. Treklövern ska inte förväxlas med fyrklövern, som är en lyckosymbol även på Irland.

▲ Parlamentsbyggnaden i Dublin.

POLITIK

Republiken Irland är en parlamentarisk demokrati. Irland har ett **tvåkammarparlament** (*Oireachtas*): **representanthuset** (*Dáil Eirean*) har 166 ledamöter och **senaten** (*Senad Eireann*) har 60 ledamöter. Irland har ett proportionellt valsysteem.

Landets statsöverhuvud är **presidenten** som väljs genom direkta val. Presidentens mandatperiod är sju år, och presidenten kan sitta i högst två perioder. Trots att presidenten inte har någon egentlig lagstiftande makt kan han eller hon ändå påverka lagstiftningen på olika sätt. Under senare år har Irland under presidentens ledning lättat på vissa restriktioner som härrör från stränga katolska traditioner.

Situationen på Nordirland har ända sedan självständigheten varit ett brännande ämne i irländsk politik. De flesta av Irlands politiska partier skulle vilja ansluta Nordirland till Republiken Irland om nordirländarna skulle gå med på det.

▲ Boxty, irländsk potatisspannkaka.

▲ Colcannon görs på potatissmos och kål.

Det irländska KOKET

Irländarna använder mycket **kött, potatis, rotfrukter** och **grönsaker** i matlagningen. Potatisen är särskilt viktig för irländarna, inte minst av historiska skäl. När potatisen infördes på 1500-talet innebar det en stor ändring i folkets matvanor, och på 1800-talet ledde potatispesten till att nästan en tredjedel av befolkningen dog av hunger eller emigrerade. Den irländska maten beskrivs ofta som smaklös, förmodligen beroende på att man använder så mycket potatis och kål i matlagningen. **Colcannon** innehåller potatissmos och grön- eller vitkål, **boxty** är irländsk potatisspannkaka. Vid sidan av **irländsk stuvning** (*Irish Stew*) är **coddle** den mest kända traditionella rätten. Den innehåller korv, potatis, bacon och lök. Coddle brukar förknippas med Dublin och påstås ha varit många berömda personers favoriträtt, som Sean O'Casey och Jonathan

Irländarna använder ►
mycket potatis.

Swift. Välkända irländska drycker är det mörka *Guinness*-ölet och det världsberömda *Irish Coffee*, en kaffedryck som innehåller whisky.

En traditionell irländsk **frukost** är precis som i Storbritannien ett mättande urval av frasig bacon, ägg, griskorv, blodkorv, bönstuvning, irländskt sodabröd och ångande hett te.

Havre var länge det förhärskande sädesslaget, men numera odlar man också korn, vete och sockerbetor. Eftersom Irland är omgivet av vatten är fisk, räkor, hummer, musslor och ostron vanliga maträtter. Men tiderna förändras, och på senare tid har man särskilt i de större städerna fått ett brett utbud av kontinentala och asiatiska restauranger.

SPORT

Gaelisk fotboll är ett irländskt bollspel som irländarna älskar att titta på. Den gaeliska fotbollen lockar nästan en tredjedel av åskådarna för alla publikporter! Spelet påminner om rugby eller amerikansk fotboll, men man spelar med en vanlig rund fotboll som man får sparka, bära med händerna, studsa eller boxa. Men själva spelar irländarna hellre fotboll: det finns över 250 000 registrerade fotbollsspelare och över sextusen fotbollslag.

En annan populär sport är **hurling**, som spelas med en boll (*sliotar*) och en träklubba (*camán*). Damernas version av spelet kallas **camogie**.

Irländarna gillar många sporter och utövar bland annat cricket, simning, golf, cykling och biljardspel. Irland har tagit olympiskt guld i simning, boxning och friidrott.

Irländarna brukar inte dra jämnt med nordirländarna, men under internatio-

▲ Hurling kan man kalla för Irlands nationalsport.

nella tävlingar förenas de i samma ett-riga lag i till exempel ishockey, cricket, eller i fartfylld men farlig **rugby** som irländarna älskar. I andra grenar som fotboll och netball spelar Nordirland och republiken Irland också mot varandra.

▼ Irland bjuder på vackra och varierande landskap för golfspelare.

▼ Cricket blir allt populärare på Irland.

▼ Gaelisk fotboll är ett fartfyllt spel.

▲ Bodhrán-trumman spelas med en dubbeländad trumpinne.

▲ Harpan är Irlands nationalinstrument och symbol.

Musik och dans

Till de traditionella irländska **sångstilar** hör **sean-nós**, som är oackompanjerad solosång, samt **ballader**. Balladerna handlar ofta om ämnen som är och har varit angelägna för irländarna, som krig, politik, emigration, att dricka, arbete och kärlek.

Instrumentalmusiken på Irland var ursprungligen förknippad med fester och särskilt som ackompanjemang till fartfyllda irländska danser. Spelstilarna skiljer sig ganska mycket från varandra i olika områden på ön. Traditionella instrument är till exempel **irländsk säckpipa**,

bodhrán-trumma och **harpa**. Harpan är också Irlands symbol.

Irlandsk **dans** omfattar många stilar, från traditionell och modern solo- och gruppdans till showdans. Den mest kända irländska dansgruppen är **Riverdance**, som deltog i Eurovision Song Contest år 1994 och gjorde den traditionella irländska steppdansen världskänd. Numera är det en av världens populäraste dansstilar.

Irland är inte bara folkmusik; irländarna har haft stora framgångar inom till exempel pop- och rockmusi-

◀ Vill man se irländsk dans kan man besöka en folkmusikfestival.

ken. Några världsberömda irländska band och artister är **U2**, **The Cranberries**, **Sinéad O'Connor**, **Gary Moore**, **Ronan Keating** och **Westlife**. Irland har klarat sig bra även i **Eurovision Song Contest**: inte mindre än sju gånger har man avgått med segern – det har inget annat land lyckats med!

U2-bandets sångare och låtskrivare **Bono**, som egentligen heter **Paul David Hewson**, är förmodligen en av de mest kända irländarna i världen. U2, som har sålt mer än 170 miljoner skivor och tilldelats Grammy-musikpriset 22 gånger, är ett av världens allra framgångsrikaste rockband. Bono som är född på 1960-talet är inte bara känd för sin musikkariär: han är djupt engagerad i olika välgörenhetsorganisationer och är särskilt intresserad av mänskliga rättigheter. År 2003 var han föreslagen för **Nobels fredspris**, och år 2005 utnämnde tidningen Time honom till årets person tillsammans med Melinda och Bill Gates. År 2007 utnämndes han till **Knight Commander** av den Brittiska Imperieorden.

Litteratur

Irland har frambringat många framstående författare, och den mest framstående av dem alla är utan tvekan **James Joyce**. Joyce föddes i Dublin den 2 februari år 1882. Efter en fattig uppväxt i medelklassen började han studera vid Dublin University College. År 1900 publicerade han sin första essä och började skriva poesi. Efter examen flyttade Joyce till Paris för att skriva och undervisa. Därefter tillbringade han större delen av sitt liv utomlands. Det oaktat spelar Irland och hans erfarenheter på ön en väsentlig roll i hans verk, miljöerna är tagna därifrån och det mesta av handlingen utspelar sig där.

Joyce anses vara en av 1900-talets betydelsefullaste författare. Han är känd för sitt experimentella språkbruk. Joyce vidgade ramarna för novellvärlden. Han skapade ett eget innovativt språk fullt av påhittade ord och referenser. Han använde sig ofta av monologer och älskade mytologiska, historiska och litterära hänsyftningar. Joyces mest kända och samtidigt mest omtvistade verk är *Odyseus* (*Ulysses*), som anses

vara ett av 1900-talets viktigaste skönlitterära alster.

Andra kända verk av Joyce är *Dublinbor* (*Dubliners*), *Ett porträtt av författaren som ung* (*A Portrait of the Artist as a Young Man*), *Finnegans Wake* samt diktsamlingen *Kammarmusik* (*Chamber music*).

En annan känd irländsk författare, en av sin tids mest berömda och framgångsrika dramatiker, är **Oscar Wilde**. Han föddes den 16 oktober 1854 i Dublin och var en duktig skolelev. Han var särskilt intresserad av filosofi och estetik och utexaminerades från Oxford med årskursens bästa betyg. Efter studierna flyttade Wilde till London, där han etablerade sig i kulturkretsarna.

Wilde var en berömd, omtalad och intressant person, och han arbetade bland annat som redaktör och litteraturkritiker. Inspirerad av sina ideal och sin omgivning skrev Wilde ett av sina mest kända verk, nämligen *Dorian Grays porträtt* (*The Picture of Dorian Gray*). Hans verk, särskilt hans mer humoristiska pjäser, gjorde honom

till en av de populäraste och mest kända dramatikerna i det viktorianska London. När han var på toppen av sin karriär ställdes Wilde inför rätta för klandervärt beteende och dömdes till fängelse. I fängelset skrev han sitt sista verk, *Balladen om fängelset i Reading* (The Ballad of Reading Gaol, 1898). Han dog bortglömd och utblottad i Paris vid 64 års ålder.

Jonathan Swift (1667–1745) var en präst och satiriker som skrev hundratala dikter, noveller och romaner. Hans berömdaste roman är *Gullivers resor* som han skrev år 1726. I boken får den skeppsbrutne Gulliver träffa både miniatyrmänniskor i landet Lilliput, jättar i landet Brobdingnag, och dystra yahoo-varelser. Trots att Swifts berättelser egentligen var samhällskritik riktad till vuxna har även barn i alla tider tyckt om de spännande och intressanta berättelserna.

▲ Samuel Beckett -bron i Dublin har formen av en harpa.

Samuel Beckett (1906–1989) var en irländsk författare som fick Nobelpriset i litteratur år 1969. Beckett skrev både romaner, noveller, pjäser och poesi. Hans mest kända verk är teaterpjäsen *I väntan på Godot* (En attendant Godot, 1953), som ofta framförs på scener i hela världen. År 2009 invigdes till hans minne den 120 meter långa bron *Droichead Samuel Beckett* över floden Liffey i Dublin.

▼ I Jonathan Swifts bok *Gullivers resor* besöker Gulliver Lilliputarnas land.

Högtidsdagar

Som i andra kristna länder är **långfredagen, påsken, juldagen** och **annandag jul** helgdagar på Irland.

Till jul hälsar irländarna varandra med tillropet "*Nollaig shona!*" och dekorerar sina hus, sätter upp en krans på dörren, och njuter av god julmat tillsammans med familjen. En irländsk sed är att ställa ett brinnande stearinljus i ett fönster. Det symboliserar gästfrihet gentemot Josef och Maria som letar efter en fristad.

På annandag jul brukade irländarna förr gå från hus till hus bärande på en *maluri*-fågel medan de sjöng, dansade och spelade musik. Numera håller seden på att falla i glömska, på annandag jul brukar man istället träffa sina släktingar. Dessutom har Irland sina egna högtidsdagar varav den viktigaste är **Sankt Patricks dag**, Irlands nationaldag, som firas den 17 mars. Då klär irländarna sig i grönt och i många städer har man Sankt Patrick -parader och

-festivaler. Man har också hållit fast vid Sankt Patrick -firandet bland annat i USA och Kanada.

James Joyce -beundrarna firar sin nationalhjärte med en dag som kallas **Bloomsday**. På Bloomsday firar man Joyces bok *Odysseus* vars handling utspelar sig den 16 juni 1904. Man klär sig i tidsenliga kläder och söker sig till de platser som beskrivs i boken. Dagens namn kommer av romanens huvudperson Leopold Bloom, och enligt traditionen ska man äta en Bloomsdayfrukost, precis som Bloom gör i boken.

Man firar naturligtvis också **nyår** på Irland. Dessutom firar irländarna **Labour day**, arbetets dag, den första maj.

Iriska språket

Iriska språket heter *gaeilge* på iriska. Det är ett minoritetsspråk och officiellt språk på Irland tillsammans med engelskan. De områden där iriskan dominerar kallas *Gaeltach*. *Gaeilgeoirer* är människor som av kulturnationalistiska skäl talar och vårdar iriskan.

När de allmänna skolorna infördes på 1830-talet var det förbjudet att tala iriska – inte bara i skolan utan även hemma! Skolbarnen bar en pinne som kallades **tally stick** (*bata scoir* på iriska) i ett snöre kring halsen. Varje gång någon hörde ett barn prata iriska gjorde man ett hack i pinnen, och vid dagens slut räknades hacken och därefter följde en lämplig bestraffning efter antalet hack.

Man försökte alltså fullt medvetet utplåna iriskan. Iriska talades främst i de fattiga områdena på Irlands väst- och sydkust, och språket höll faktiskt på att dö ut i mitten av 1800-talet eftersom de fattigaste områdena påverkades mest av hungersnöden och utvandringen som potatispesten förorsakade.

I slutet av 1800-talet började man intressera sig för och aktivt främja iriska sporter som hurling och gaelisk fotboll samt även det iriska språket. Numera är iriska ett obligatoriskt skolämne och nästan 1,8 miljoner irländare kan tala iriska, men det är ändå mindre än 2 % av befolkningen som använder språket dagligen utanför utbildningssystemet. Det oaktat är iriskan ett av EU:s officiella språk.

Här följer några användbara fraser på iriska:

Dia duit! = God dag! (Betyder bokstavligen "Gud till dig!")

Dia is Muire duit! = God dag!

(besvaras med "Gud och Maria till dig!")

Cén chaoi a bhfuil tú? = Hur mår du?

Tá mé go maith = Jag mår bra, tack

För att skriva iriska räcker det med följande bokstäver:

a á b c d e é f g h i í l m n o ó p r s t u ú

▲ Floden Liffey flyter genom Dublin.

▲ Saint Patrick's Cathedral.

▼ Four Courts inhyser Högsta domstolen.

DUBLIN

Irlands huvudstad **Dublin** (*Baile Átha Cliat* på iriska) grundades av vikingar på 800-talet. Stadens invånare blev med tiden omvända till katolicismen. Trots ideliga skärmyslingar och krig mellan irländare och vikingar växte Dublin snabbt till den största staden på Irland. På medeltiden erövrades Irland av normanderna, som på den tiden behärskade England, och engelska immigranter började befolka staden. Dublin har fått stå ut med en hel del: staden har härjats av eldsvådor, upplopp och inbördeskrig, och tre gånger har den drabbats av pesten! Invånarantalet har ändå ökat hela tiden och staden har brett ut sig sakta men säkert.

Immigranter från engelskspråkiga länder har strömmat hit under lång tid, men på senare år har Dublin också lockat till sig människor ända från Asien och Afrika. Dublin är Irlands största stad med cirka en halv miljon invånare. Hela storstadsområdet har omkring 1,2 miljoner invånare.

Irlands mest berömda universitet **Trinity College** grundades år 1592 och är en av landets främsta sevärdheter. Det gamla vackra biblioteket med 200 000 volymer lockar tusentals turister varje år. **Nationalmuseet** har världens största samling keltisk konst, och i konstmuseet **National Gallery** kan

▲ Trinity College är Irlands äldsta universitet.

▲ I Dublin Castle finns ett museum för religiös konst.

man ta sig en närmare titt på Irlands historia och högklassiga konstverk.

Litteraturen har naturligtvis tillägnats ett museum, nämligen **Dublin Writers Museum** där man presenterar irländska författares liv och verk. Författaren James Joyce har fått ett eget museum, **James Joyce Center**, som hyllar hans verk och skildrar hans levnad.

Rätt genom Dublins centrum går floden **Liffey** som tudelar staden. Floden korsas av ett antal broar varav den mest kända är **Ha'Penny**,

dvs. **Half Penny Bridge**. Namnet kommer av att det för länge sedan kostade en halv penny att korsa floden. I Dublin kan man också besöka **Dublin Castle**, regerings- och administrationsbyggnad med anor från 1200-talet, samt **Sankt Patrick-katedralen**.

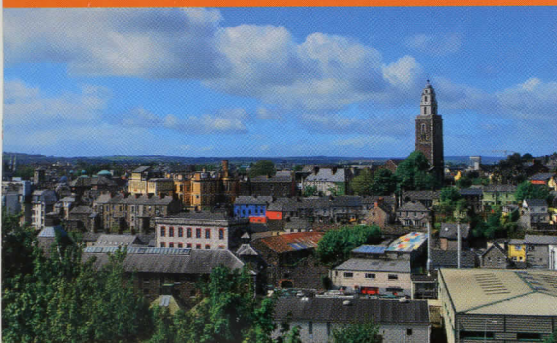
Dublin har breda gågator och ett stort shoppingcentrum ligger invid **St. Stephens Green -parken**. På **Crafton Street** finns det varuhus och **Moore Street** har en traditionell marknad.

Half Penny Bridge. ►

▲ Irlands näst största stad Cork är en modern industri- och universitetsstad.

▼ Slottet Blackrock och observatoriet i Cork.

▼ Ett färggrant hus i Cork.

ANDRA STÄDER

Cork (på iriska *Coraigh*) på Irlands sydkust är landets näst största stad med cirka 120 000 invånare. Hela storstadsområdet har ungefär 400 000 invånare. Cork brukar kallas "det revolutionära grevskapet" på grund av att staden var centrum för självständighetskampen mot britterna under inbördeskriget. Teater, konst, poesi, musik och film spelar en viktig roll för Corks invånare, och staden har bland annat en musikskola, en konstskola, en opera och ett centrum för modern dans. Cork var Europas kulturhuvudstad år 2005 och har röstats fram som ett av de tio intressantaste turistmålen.

Huvudgatan heter **St. Patrick's Street** och bjuder på goda shoppingmöjligheter och berömd arkitektur. En av stadens finaste byggnader är stadshuset, vars föregångare brann ner i "The Burning of Cork" under självständighetskriget då en massa hus eldhärjades. Den mest kända kyrkan är **Saint Anne -kyrkan**, vars tornur är ett

av stadens landmärken även om uret inte alltid går riktigt rätt. Den berömdaste saluhallen är **English Market** där man hittar många lokala delikatesser.

Limerick är Irlands tredje största stad. Den är en modern och fashionabel stad som ändå lyckats bevara en gnutta medeltida mystik. En särskilt berömd turistattraktion i Limerick är **Hunt Museum**, som bland annat kan visa upp verk av Pablo Picasso.

Irlands femte största stad **Waterford** har en imponerande kristallfabrik. Kring Waterford ligger fiskarbyar och mindre marknadsstäder.

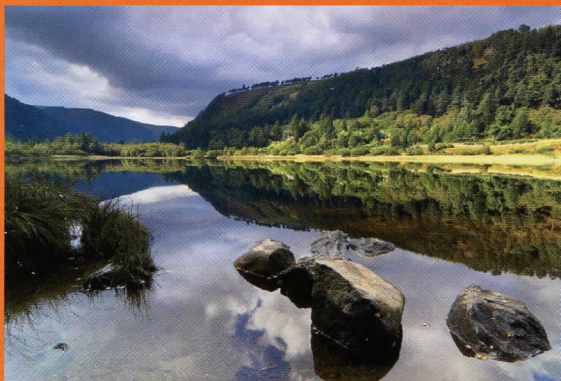
Dalkey och **Kinniley** är två mindre kuststäder i närheten av Dublin. Eftersom de ligger nära huvudstaden men ändå har lyckats bevara en gammaldags charm finns Irlands dyraste och mest eftertraktade bostäder där. Många kulturpersonligheter, Oscarsvinnare och nobelpristagare har sina hem i området. En timme från Dublin ligger **Glendalough** där det finns flera gamla kyrkor och katedraler, ruiner vid sjön Upper Lough, samt vackra landskap och vandringsleder.

▲ Limerick är en livlig industristad.

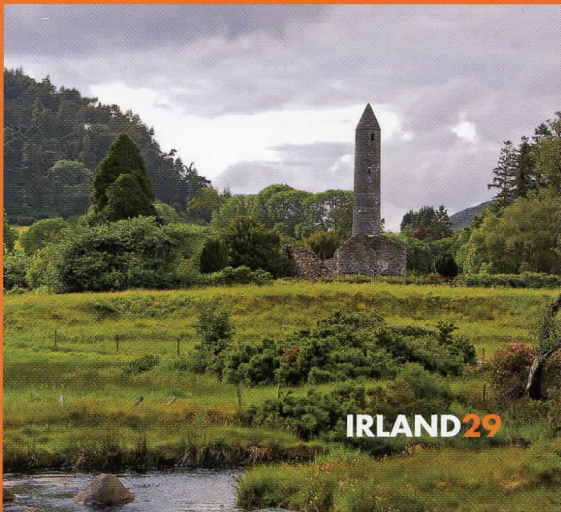

▲ En vacker skål tillverkas på Waterfords kristallfabrik.

▲ Upper Lough, Övre sjön, i Glendalough.

▼ Glendaloughs runda kyrktorn är en berömd sevärdhet.

HISTORIA I ÅRTAL

400 f.Kr.

Kelterna kommer till Irland och beblandar sig med ursprungsbefolkningen, iriska språket uppstår.

450 e.Kr.

Niall Noigiallach skapar Ui Neill-dynastin; stammarna ersätts av härskardynastier. Irland delas upp i fem provinser (Ulster, Munster, Leinster, Connacht, Meath).

432

Sankt Patrick anländer till Irland och omvändelsen till kristendomen börjar. Kloster grundas och konsterna utvecklas.

600–700

Den kristna kyrkan har etablerat sig och städer börjar uppstå.

795

Vikingarnas första plundringståg på Irland. Vikingarna grundar städer, bland annat Dublin och Waterford. 200 år av krig mot de plundrande vikingarna börjar.

1014

Irländarna besegrar vikingarna, men landet förblir splittrat.

1169

Normanderna kommer till Irland efter att ha erövrat England. De engelska kungarna försöker organisera Irland, men det leder bara till ännu större oreda och kaos.

1171

Henrik II blir den förste engelska kungen på Irland. Något senare hamnar Irland officiellt under Englands krona.

1200–1600

Earlarna, geraldinerna och Englands regenter tvistar om området och orsakar oroligheter och plundring.

1607

Elisabeth I av England börjar "plantera" nybyggare på Irland för att göra landet protestantiskt och engelskt. Många irländare tvingas lämna ifrån sig sina bördiga marker.

1689–91

Jakob II startar krig mot England med hjälp av sina irländska anhängare, jakobiterna, men besegras av engelsmännen. Efter nederlaget ställs katolikerna under tvångslagar och från-tas en mängd rättigheter.

1700-talet

Syftet med tvångslagarna är att se till att den "opålitliga majoriteten" förblir fattig och maktlös, vilket också är fallet under större delen av seklet; den irländska överklassen består av engelska protestanter.

1782

Under ledning av Henry Grattan lyckas parlamentet utverka självständighet för Irland såtillvida att Irland blir ett separat kungadöme men under samma kung som England, men i praktiken förändras situationen inte mycket.

1798

Ett uppror mot det engelska styret slås ned, men protestanterna blir förskräckta över katolikernas våldsamhet och år 1800 skapas Act of Union; Förenade kungariket Storbritannien och Irland uppstår.

1845-52

Potatispesten skapar hungersnöd och kaos; en massa människor svälter ihjäl eller emigrerar till USA.

1916

Påskupproret; irländska republikaner vill frigöra sig från det engelska styret. Upproret slås brutalt ned; upprorsledare fängslas och avrättas. Den irländska opinionen vänder sig mot engelsmännen.

1918

Det ultranationalistiska partiet Sinn Féin gör en jordskedsseger i valet och förklarar Irland som en självständig stat.

1919

Självständighetskriget mellan irländska frivilliga trupper och britter utbryter.

1922

Britterna och irländarna skriver under ett fredsfördrag där Irland blir en fristat, men Nordirland förblir en del av Storbritannien. Alla är inte nöjda med fördragets villkor och ett inbördeskrig utbryter.

1923

Inbördeskriget mellan IRA (Irländska republikanska armén) och Free State Army (Fristatens armé) slutar.

1937

Irland får en ny författning som förklarar Irland som en suverän, självständig och demokratisk stat. Författningen gäller än i dag.

1949

Irland blir en republik; landet lösgör sig från Brittiska Samväldet men Nordirland förblir en del av Storbritannien.

1960

Irland moderniseras i snabb takt; staten engagerar sig allt mer i att bibehålla lugnet i Nordirland.

1973

Irland går med i EU, Europeiska unionen. Det nationella stoltheten ökar, det iriska språkets ställning stärks.

1990

Irland är i början av ett enormt ekonomiskt uppsving med hjälp av stöd från EU, men efter år 2007 hamnar landet i ekonomiska svårigheter.

1995

Irland ligger i toppen av EU-ländernas ekonomistatistik med låg skuldsättning och ökande tillväxt.

1999

Nordirland återgår till självstyre, men oroligheterna fortsätter.

2003

Ledaren för terroristorganisationen Verkliga IRA döms till fängelse, men IRA fortsätter med bombattacker och väpnad kamp. Irland har också problem med att ta hand om invandrare och flyktingar.

2005

Antalet invandrare och arbetssökande ökar markant när Europeiska unionen utvidgas.

2011

Ekonomi kollapsar, Irland hamnar i en ekonomisk och politisk kris.

▲ Den randiga Hook Head är Irlands äldsta fyr.